

Βωμός της Πέργαμου. Όλο το γλυπτικό του μέρος βρίσκεται στο Μουσείο του Βερολίνου (στην Πέργαμο έμειναν μόνο τα θεμέλια). Το μέγεθός του είναι 36,44 X 34,20 μ.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η βασιλεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου σφραγίζει το τέλος της ΚΛΑΣΙΚΗΣ και εγκαινιάζει την ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ περίοδο που διαρκεί ως την ολοκληρωτική Ρωμαϊκή κατάκτηση των Ελληνικών βασιλείων (336-30 π.Χ.). Την Ελληνιστική περίοδο διακρίνουν δύο χαρακτηριστικά: α) Η κυρίως Ελλάδα παρακαμάει, ενώ β) τα βασίλεια της Ανατολής, που προήλθαν από τη διαίρεση της αυτοκρατορίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ανθούν και δυναμώνουν κρατώντας ζωντανό το ελληνικό πνεύμα: Η Αιγύπτος κυβερνάται από τους Λαγίδες ή Πτολεμαίους, το βασίλειο της Ασίας από τους Σελευκίδες, ενώ η Ελλάδα με τη Μακεδονία από τους Αντιγονίδες. Οι άλλοτε σημαντικές πόλεις - κράτη της κυρίως Ελλάδας, η Αθήνα και η Σπάρτη, μαρμάρωνουν. Οι εμπορικοί δρόμοι περνούν πια έξω από την Αθήνα και η Σπάρτη υποφέρει από μείωση πληθυσμού. Τώρα τη δύναμη έχουν οι Συμπολιτείες (Αχαϊκή Συμπολιτεία και Αιτωλική Συμπολιτεία). Το κοινωνικό πρόβλημα στην κυρίως Ελλάδα είναι έντονο λόγω της ανεργίας που πλήττει τους κατοίκους της. Η γεωργία και το εμπόριο διατεχνικών προϊόντων δέχονται πλήγμα από τον ανταγωνισμό των ανατολικών κρατών της Μεσογείου. Τα εμπορικά κέντρα μεταφέρθηκαν. Τώρα το θάρος έχουν η Ρόδος και η Δήλος. Παρ' όλα αυτά η πνευματική ζωή της κυρίως Ελλάδας δεν σταματά. Ο Μυστικισμός, που πρωτοεμφανίστηκε

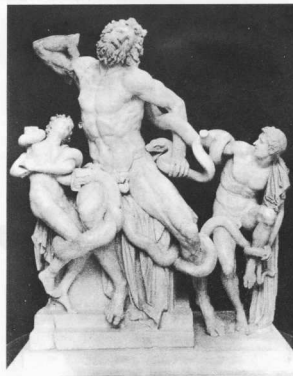
στα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ., πήρε τώρα μεγάλες διαστάσεις. Οι επαίρες των Ελλήνων με την Ανατολή φέρνουν ολόένα καινούριες θεότητες ή μεταμορφώνουν τους παλιούς θεούς δίνοντάς τους πιο παρηγορητικό χαρακτήρα. Τους πιστούς συγκεντρώνουν όχι πια οι Πολιάδες θεότητες αλλά νέες μορφές θεών που αντιπροσωπεύουν τους μονάρχες. Οι ταλαιπωρίες του κόσμου βρίσκουν διέξοδο σε νέα φιλοσοφικά ρεύματα. Οι σταϊκοί και οι επικουριοί φιλόσοφοι (αντίστοιχα οπαδοί του Ζήνωνα και του Επικούρου) ελευθερώνουν το άτομο από τα επίγεια και την ταραγμένη ζωή της εποχής τους. Όσο για τη λογοτεχνία και τις τέχνες, το κέντρο θάρους και εδώ μετατοπίστηκε: η Αλεξάνδρεια, η Αντιόχεια, η Πέργαμος είναι τα κέντρα όπου αναπτύσσονται τα γράμματα, ανανεώνονται οι τέχνες και ανθούν οι επισημίες.

Η αρχιτεκτονική της Ελληνιστικής περιόδου δίνει σημαντικά μνημεια, κυρίως στη Μικρά Ασία: Σάρδεις, Πέργαμος, Έφεσος, Διδύμοι, Κολοβών (Κλάρος) κ.ά. Οι ναοί ακολουθούν σε γενικές γραμμές την αρχιτεκτονική της προηγούμενης περιόδου. Χαρακτηριστικό στοιχείο της Μικρασιατικής αρχιτεκτονικής αποτελεί η βάση πάνω στην οποία χτίζονται οι ναοί. Ακολουθώντας το παράδειγμα του Παρθενώνα και εμπλουτίζοντάς το, οι νέοι ναοί είναι καταστρώσιτοι από γλυπτά. Οι δωμοί γίνονται επι-

θλητικότερα και από άποψη διαστάσεων και γλυπτού διακόσμου. Οι θησαυροί είναι πια καθιερωμένη αρχιτεκτονική μορφή και βρίσκονται σε όλα σχεδόν τα ιερά και τους ναούς με τους οποίους στενή σχέση έχουν και οι θόλοι.

Έργο της Ελληνιστικής εποχής που χαρακτηρίσει μια πόλη είναι ο φάρος της Αλεξάνδρειας που έχτισε, για τον Πτολεμαίο τον Β', ο Κνίδιος Σόστρατος (285-246 π.Χ.) και θεωρήθηκε ως ένα από τα Επτά Θαύματα της Γης.

Στην τέχνη, η επίδραση της πολιτικής και της κοινωνικής ζωής είναι εμφανής: Ο νατουραλισμός στη γλυπτική γίνεται πιο έντονος: οι ηλικίες, η παραμόρφωση, οι διάφορες ψυχικές καταστάσεις και γενικά ο άνθρωπος σε όλες του τις εκδηλώσεις, δίνουν τόσες ευκαιρίες στους καλλιτέχνες να ερευνηθούν και να αποδώσουν ψυχικές διαθέσεις. Την αλεξανδρινή γλυπτική χαρακτηρίζει γαλήνια

Αντιπροσωπευτικό έργο του ρυθμού της Πέργαμου αποτελεί ο Λαοκόων και τα παιδιά του που ζωνταναι από τα φίδια. Έντονος είναι οι ουσιαστές του σώματος που δηλώνουν κίνηση. Επίσης δυνατή είναι και η έκφραση των προσώπων που δείχνουν πόνο και απελπισία.

Ο Διόνυσος καθιστός επάνω σε πάνθηρα. Το ψηφιδωτό αυτό είναι από τη Δήλο. Οι έντονες φωτιστικές προσδίδουν όγκο στο έργο. Ο θεός ξεχωρίζει από το ζωώ επάνω στο οποίο καθέται, με ακούρες λουριδές χρωμάτων.

Υδρία από την Κάτω Ιταλία. Στο λευκό φόντο ξεχωρίζουν οι φιγούρες ζωγραφισμένες με τέμπρα (Μουσα, του Λούβρου).

έκφραση και μαλακό δούλεμα του υλικού, ενώ έντονες κινήσεις και συστάσεις του σώματος δίνουν στη τέχνη της Περγάμου. Η κυρίως Ελλάδα κρατά την παράδοση της αλλά συμπληρώνει τα γλυπτικά έργα με στοιχία τοπίου. Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν έμειναν ασυτρή τοπικά. Οι καλλιτέχνες ταξίδευαν και κατασκεύαζαν έργα σε όλο τον Ελληνικό, τότε, κόσμο, η επικοινωνία και οι αλληλεπιδράσεις υπηρέξαν έντονες και αμοιβαίες. Το πορτραίτο με τον έντονο ατομικισμό είναι στη βάση της τέχνης των νομισμάτων που γίνονται πια νατουραλιστικές απεικονίσεις των διαφόρων μοναρχών, βασιλέων κ.ά. (βλ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 1 και 2 (1981-2) αντίστοιχα σελ. 31 και 68, Μ. Οικονομίδη, Το νομισματικό πορτραίτο). Αλλά δεν είναι μονάχα το νόμισμα που αποτελεί μεταλλικό έργο τέ-

χνης. Δίσκοι, κάτοπτρα, αγγεία κ.ά. έργα της μεταλλοτεχνίας μας δείχνουν μεγάλη ποικιλία στην τεχνική και πολύ πλούσια φαντασία.

Για τη ζωγραφική της εποχής αυτής μπορούμε να μιλήσουμε μονάχα με συγκρίσεις: Οι τοιχογραφίες της Πομπηίας αποτελούν αντίγραφα ελληνικών έργων. Τα ελληνικά έργα είχαν φτάσει στην Ιταλία ως λάφυρα των Ρωμαίων, η δε αντιγραφή έργων τέχνης ήταν συνηθισμένο φαινόμενο, όπως μαρτυρούν διάφορες γραπτές πηγές. Την Ελληνιστική εποχή στη ζωγραφική – όπως και στη γλυπτική – στις συνθέσεις παίρνει μέρος και το τοπίο. Πρωτότυπο για την εποχή θέμα αποτελούν οι νεκρές ψύσεις.

Η Όλυθος και η Δήλος έχουν διαφυλάξει σημαντικά τμήματα από ψηφιδωτά της Ελληνιστικής περιόδου που, αντίθετα από την προηγούμενη τεχνική η οποία χρησιμοποιούσε χαλίκι της θάλασσας, χρησιμοποιεί ψηφίδες καυμένες από κούβικα κομμένα υαλόμαζα (για κάθετα ψηφιδωτά των τοίχων) και από πετρώματα (για οριζόντια ψηφιδωτά των δαπέδων). (βλ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 2 (1982), σελ. 31, Μ. Σιγανίδου, Ιδιωτική κατοικία στην αρχαία Πέλλα, 3 και 4 (1982), σελ. 73 και 71 αντίστοιχα, Δ. Χρυσόπουλος, Ψηφιδωτό).

Την αγγειογραφία της Ελληνιστικής εποχής σημαδεύουν σημαντικές διαφορές από τις προηγούμενες περιόδους. Η μελανόμορφη και η ερυθρόμορφη τεχνική εγκαταλείπονται για όφελος άλλων: Μερικά αγγεία ελληνιστικά έχουν την επιφάνειά τους σκεπασμένη με λευκό επίχρυσμα πάνω στο οποίο το θέμα είναι ζωγραφισμένο με τέμπρα. Συχνά με την τεχνική αυτή συνδυάζεται και πρόσθετη ανάγλυφη διακόσμηση. Στην ελληνιστική αγγειογραφία ξεχωρίζει η τεχνική της ανάγλυφης επιφάνειας που θυμίζει συχνά έργα μεταλλοτεχνίας. Αλλά η κεραμική καθημερινής χρήσης, αυτή των οικισμοσκευών, ήταν ολόμορφη (μελανόχρωμη). Το βερνίκι ομόρφαινε το κεραμικό αλλά και το προστάτευε. Το μόνο διακοσμητικό στοιχείο αυτών των αγγείων καθημερινής χρήσης ήταν καμία φορά αποτυπωμένα ανθέμια ή άλλα μικρά μοτίβα.

ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Με το τέλος του 3ου αιώνα π.Χ. οι Ρωμαίοι αναμεγίνονται στα πράγματα της Ελλάδας με τους τρεις Μακε-

δονικούς πολέμους. Το 168 π.Χ. η Μακεδονία γίνεται τμήμα του Ρωμαϊκού Κράτους. Αν και Ρωμαϊκή επαρ-